Universitets- og høgskolerådet

Utdanningsdirektoratet

Deres referanse	Vår referanse	Vår dato
	26/136-4	28.10.2026

Universitets- og høgskolerådets innspill om Framtidas videregående opplæring

Universitets- og høgskolerådet (UHR) takker for anledningen til å komme med innspill til Utdanningsdirektoratets (Udir) forslag til oppbygging av framtidas videregående opplæring. Dette er en viktig sak for UH-sektoren. UHR viser i tillegg til innspill fra våre medlemsinstitusjoner.

UHR mener at utviklingen av Framtidas videregående opplæring må bygge på et helhetlig og oppdatert kunnskapsgrunnlag og ses i sammenheng med utviklingen i resten av utdanningsløpet. Dette tilsier at ambisjonene om oppstart høsten 2030 bør vurderes på nytt, slik at pågående utredninger og forskning kan inngå i beslutningsgrunnlaget før det tas stilling til større endringer.

Den videregående opplæringen skal fremme kunnskap, ferdigheter og dannelse, og forberede elevene på å mestre egne liv og delta i arbeids- og samfunnsliv. UHR er særlig opptatt av at videregående opplæring gir elevene et godt grunnlag for videre utdanning, og at overgangene mellom utdanningsnivåene fungerer bedre. Dette forutsetter tilstrekkelig faglig bredde og fordypning, gode ordninger for påbygg og en bred forståelse av hva det innebærer å være studieforberedt. Samtidig må konsekvensene av endringer vurderes samlet, slik at nye reformer ikke svekker skolens kapasitet til å gjennomføre dem eller bidrar til å nedprioritere viktige fagområder. Det er viktig med nasjonal monitorering av konsekvenser over tid, slik at behovet for justeringer kan fanges opp.

Mange prosesser på gang samtidig
Utviklingen av Framtidas videregående opplæring skjer parallelt med flere andre prosesser som vil påvirke utdanningsløpet. Blant annet pågår det et arbeid med å utarbeide en nasjonal realfagsstrategi som diskuterer ulike tiltak som vil ha betydning for hele utdanningsløpet fra barnehage og til høyere utdanning, høring om endringer av fremmedspråk i videregående opplæring, og innspillsrunde om fremmedspråk i ungdomsskolen. I tillegg foregår høringer om endringer i enkelte fag som for eksempel læreplanene i de to nye matematikkfagene for økonomi og statistikk som erstatter matematikk S1 og S2 fra høsten 2027.

Fellesskoleutvalget kom nylig med sin utredning som inneholder flere forslag til tiltak for å styrke grunnutdanningen. Fellesskoleutvalget pekte på at det gjøres godt arbeid i norsk skole, men at forutsetningene for å gjennomføre samfunnsoppdraget har endret seg og blitt mer krevende. Utvalget advarer også om at "summen av isolert sett godt begrunnede reformer og tiltak har overbelastet skolens kapasitet for endring". Dette er sentrale innsikter som må legges til grunn også for arbeidet med Framtidas videregående opplæring. Det er avgjørende at de ulike prosessene vurderes samlet.

Slik forslagene nå foreligger, ser vi særlig en tydelig tendens til nedprioritering av humanistiske fag som fremmedspråk, historie og religion. Dette vil ikke bare påvirke disse

Postadresse
Hammersborg torg 3 (12. etasje)
0179 Oslo

Telefon +47 409 14 969
postmottak@uhr.no
www.uhr.no
Org.nr. 917 697 825

Saksbehandler
Ann Elin Brattebø Andersen
ann.elin.b.andersen@uhr.no
Telefon +47 415 53 740

fagene isolert sett, men også kunne innebære at humanistiske fag får en svekket plass i videregående opplæring og bidra til å innsnevre forståelsen av hva det vil si å være studieforberedt.

Om innspillsrunden og Udirs løsning for å levere innspill
UHR har fått tilbakemeldinger fra våre medlemsinstitusjoner og strategiske enheter om innspillsløsningen til Udir. Den oppfattes, med sine mange enkeltspørsmål, som lite hensiktsmessig for overordnede innspill på strategisk nivå i UH-sektoren. Løsningen gjør det vanskelig å gi en helhetlig tilbakemelding. UHR er derfor glad for at det legges til rette for å kunne sende inn overordnete innspill, og at disse også vil bli synlige på innspillsiden. Det er viktig for å kunne se et helhetsbilde av tilbakemeldinger som er kommet inn, og det vil være nyttig for UHR og for UH-sektoren i det videre arbeidet i påvente av høring.

1 Tidsplan, prosess og kunnskapsgrunnlaget
UHR mener at ambisjonene om oppstart av ny videregående opplæring høsten 2030 bør revideres, slik at både forslag og politisk debatt kan bygge på det samlede kunnskapsgrunnlaget som er bestilt og skal leveres av NIFU vår/sommer 2027. Det er avgjørende at tiltak i utdanningsløpet sees i sammenheng. Endringer som gjøres ett sted vil kunne påvirke andre deler av løpet. Det er viktig at nye endringer ikke innføres uten at tidligere endringer følges opp og evalueres, at endringene er kunnskaps- og forskningsbaserte, og at de får tilstrekkelig tid til å virke før nye endringer foreslås. Dersom målet er å styrke kvaliteten i videregående opplæring og sikre at elevene blir godt studieforberedt, ville det være fornuftig å gjøre endringer stegvis, framfor å gjennomføre én samlet reform.

UHR ser at det kan være gode grunner til å ha et felles innhold på tvers av studieforberedende og yrkesfaglig retning. Vi stiller imidlertid spørsmål ved om man burde ha diskutert hvilket innhold som bør og skal dekkes, før man deler inn i felles innhold, felles studieforberedende innhold og retninger.

2 Påbygg og overganger

Påbygg
Kunnskapsgrunnlaget fra NIFU viser at studenter som har bakgrunn med påbygg i gjennomsnitt har lavere fullføringsgrad i høyere utdanning. UH-sektoren erfarer også at noen studenter som starter i høyere utdanning etter påbygg, ikke har et tilstrekkelig faglig grunnlag for videre studier. UHR mener at dagens timetall på påbygg ikke kan være førende for forslag til endringer, og at kunnskapsgrunnlaget knyttet til påbygg bør styrkes.

Forslaget legger opp til at kategorien studieforberedende innhold skal ha likt antall timer for elever som tar studieforberedende linjer og elever som tar yrkesfag med påbygg. UHR er bekymret for at timeantallet i kategorien studieforberedt risikerer å gi for lite rom til de fagene og kunnskapen alle studenter trenger for å bli studieforberedt. Dersom Utdanningsdirektoratet ikke har plass til et tilstrekkelig antall fag eller faglig fordypning, kan det være fornuftig å se på inndelingen av de forhåndsbestemte kategoriene. Det kan være hensiktsmessig å utvide kategorien for felles studieforberedende fag og utrede hva det eventuelt vil ha å si for alternative veier inn til høyere utdanning, som påbygg. På bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget som eksisterer stiller vi spørsmål om hvorvidt ett år påbygg er tilstrekkelig. Dette bør utredes.

UHR registrerer at flere elever planlegger for påbygg som en vei inn i høyere utdanning. Dette reiser spørsmål om hvorvidt dagens ordning gir tilstrekkelig studieforberedelse, og om ressursene brukes på en hensiktsmessig måte. Det bidrar også til store utfordringer for rekrutteringsgrunnlaget til UH-sektoren. Argumentasjonen fra politisk hold om at flere bør velge yrkesfaglig retning må også ses i lys av at kompetansebehovene varierer mellom

regioner og sektorer. I enkelte regioner er det ikke behov for at flere skal velge yrkesfag, men at flere bør velge studieforberedende dersom man skal kunne møte kompetansebehovet i regionen, for eksempel å utdanne nok kandidater til profesjonsyrker, som lærere og sykepleiere. Ikke alle som velger yrkesfaglig retning har planer om fagbrev.

Overganger mellom nivåene
Universitets- og høyskolesektoren tar imot elever fra videregående opplæring og legger til rette for at de skal lykkes som studenter i høyere utdanning. Vi er bekymret for at samarbeidet og ansvarsfordelingen knyttet til overgangene mellom utdanningsnivåene ikke er tilstrekkelig godt ivaretatt, både fra ungdomsskolen til videregående opplæring og fra videregående til høyere utdanning. Det er bekymringsfullt at andelen elever som starter videregående opplæring med lave/uten grunnskolepoeng øker. God progresjon og faglig utvikling gjennom de ulike nivåene i opplæringen er viktig. Det er derfor avgjørende at alle elever får mulighet til å lære det de skal på hvert nivå, og at det også settes inn tilstrekkelige tiltak for å sikre dette.

3 Studieforberedt, fag og kunnskap

Studieforberedthet
Et av hovedmålene for Framtidas videregående opplæring er å gjøre elevene bedre studieforberedt. Det eksisterer ikke en omforent forståelse av hva som forstås med begrepet studieforberedt, og det kan reises spørsmål ved rekkefølgen i prosessen og mellom mål og virkemidler. Uten et avklart mål har vi ikke forutsetninger for å si om virkemidlene vil kunne bidra til å realisere ambisjonene. HK-dir har gitt et oppdrag til Proba som ser på hva som kjennetegner studenters studieforberedthet til høyere utdanning, utredningen leveres i slutten av november. Dette kunnskapsgrunnlaget må tas med i det videre arbeidet med framtidens videregående opplæring.

UHR mener at hensynet til elevenes interesser og valgfrihet synes å være tillagt større vekt enn hensynet til et felles kunnskapsgrunnlag og samfunnsbehov ved studieforberedende opplæring. Studieforberedende opplæring bør ikke bare ta utgangspunkt i elevenes interesser ved starten av videregående skole, men også gi alle elever tilgang til kunnskapsområder, akademiske ferdigheter og kompetanse som er sentrale for videre studier og arbeid. Dette gjelder særlig teknologisk utvikling og bruk av kunstig intelligens (KI). I arbeidet med Framtidas videregående opplæring bør det også rettes oppmerksomhet mot kunstig intelligens og hvilken betydning teknologien kan få for framtidas videregående opplæring.

UHR mener at norsk og matematikk er nødvendig for studier ved våre medlemsinstitusjoner. Det er avgjørende å kunne lese, forstå og uttrykke seg muntlig og skriftlig. Likeså er tallforståelse og kjennskap til grunnleggende regneformer. I tillegg er kritisk tenkning, analytiske ferdigheter, refleksjon, problemløsning, ansvarlig og hensiktsmessig bruk av KI, etikk, dannelse og evne til samhandling avgjørende for videre studier og arbeidsliv. Det er viktig at elevene lærer å ta mer ansvar for egen læring og at de får en bedre forståelse for læringsprosesser, som øving.

Erfaringer viser at norsk for de med kort botid (N2-studenter) ikke gjør elevene studieforberedt og gir ikke tilstrekkelig kompetanse i norsk til fullføring av høyere utdanning. UHR mener at det er nødvendig at det gjøres endringer her. Opptak til høyere utdanning fra utlandet krever B2 eller bedre, det er nærliggende å forvente at bestått norsk fra studieforberedende videregående opplæring også er på B2 eller bedre også for N2-studenter.

UH-institusjonene har ansvaret for å utdanne lærere til alle skolens fag. Endringer i fagsammensetning og organisering vil påvirke andre fag og fagområder. Denne type

endringer vil kunne ha konsekvenser for tilgang til lærere, og hvilken lærerkompetanse det er behov for. Endringer tar tid, derfor er det viktig å ha et langsiktig perspektiv.

4 Formål og retninger

Fremmedspråk
Siden fremmedspråkene er gjenstand for de mest dramatiske endringene, ønsker vi å kommentere dette spesielt. Udir har i notatet gjort fremmedspråk til valgfag innenfor én studieretning. Samtidig har direktoratet sendt forslag om endring av krav til fremmedspråk i dagens videregående skole, en høring som går parallelt med denne innspillsrunden. Udir peker i notatet på at de har fått innspill om at fremmedspråk bør være en del av fagtilbudet i framtidas videregående opplæring, men ikke felles for alle. Udir foreslår at fremmedspråk bør være et valgfritt retningsinnhold innenfor studieretningen *Kommunikasjon, språk og medium*. Det burde kommet tydeligere frem hvilket kunnskapsgrunnlag forslaget baseres på. Det kan også argumenteres for at fremmedspråk har en naturlig plass i flere av de foreslåtte studieforberedende retningene.

Norge er et lite land, og arbeids- og samfunnsliv påvirkes av globale utfordringer. Sikkerhetsutfordringer, krig og konflikt, geopolitikk, teknologi, klima og bærekraft vil kreve kompetanse i et arbeidsliv i endring. Kjennskap til språk, kultur, samfunn og historie er viktig i så henseende. I stedet for å begrense fremmedspråk kan vi, i et beredskapsperspektiv, peke på behovet for å styrke kompetansen i nordiske og baltiske språk.

Fremmedspråk har hatt en sentral plass i det norske utdanningsløpet siden Reform 94. Dette har vært forankret i målet om en bred, allmennfaglig studieforberedelse. I senere stortingsmeldinger, som *Kunnskapsløftet*, *Språk åpner dører* og *Språk bygger broer* har betydningen av fremmedspråk blitt tydelig fremhevet. Fremmedspråk har vært prioritert fordi myndighetene har vurdert språkkompetanse utover engelsk som nødvendig for internasjonal kommunikasjon, næringsliv, kulturutveksling, samarbeid og forståelse mellom mennesker. Dersom alle endringene Utdanningsdirektoratet foreslår blir gjennomført, vil det føre til en betydelig svekkelse av språkkompetansen i det norske samfunnet.

Dersom fremmedspråk omgjøres til valgfag, vil det kunne føre til at færre elever velger språk, og at skolene reduserer tilbudet. Dette kan igjen føre til lavere rekruttering til språkfag ved universiteter og høyskoler, og færre lærere med kompetanse til å undervise i fremmedspråk i skolen. Utviklingen kan også føre til geografiske forskjeller i tilbudet av fremmedspråk. Vi risikerer at det bare er de større byene som vil kunne tilby et bredt utvalg av språkfag. Endringer i fremmedspråkopplæringen vil også påvirke utdanning og forskning. Det går raskt å legge ned studie- og forskningsmiljøer, men er ressurskrevende å bygge dem opp igjen. Konsekvensene bør derfor utredes nærmere.

Felles innhold
Innspillsnotatet har et utpreget nasjonalt perspektiv. Framtidas kompetansebehov vil påvirkes av utviklingstrekk både utenfor sektoren og utenfor landets grenser, blant annet sikkerhetspolitiske og geopolitiske endringer og ikke minst den raske teknologiske utviklingen. Formålet for felles innhold kan med fordel tydeliggjøre betydningen av internasjonalisering og av å se Norge og det norske i et internasjonalt perspektiv. Det bør også inkludere mangfold og hvilken betydning det har for det norske samfunn, både som en kjensgjerning og en verdi.

En eventuell felles grunnstamme for alle retninger bør også inneholde komponenter fra kreative og utøvende fag. Disse fagene er sentrale for dannelse, også for elever som ikke går videre til høyere utdanning innenfor disse fagområdene.

Samisk innhold bør styrkes i hele videregående opplæring
Videregående opplæring skal forberede elevene på deltakelse i samfunns- og arbeidsliv, og det samiske innholdet på tvers av studieforberedende og yrkesfag bør styrkes. Dette innholdet bør være en tydelig del av både innholdskategorien som er felles for alle i videregående opplæring og i studieforberedende retning.

En hovedutfordring er at det i dag ikke utdannes nok lærere til å dekke behovene på de ulike nivåene i opplæringen i samiske språk. Dette er en grunnleggende utfordring som må ses i sammenheng med arbeidet med Framtidas videregående opplæring. Få elever og små fagmiljøer skaper særskilte utfordringer for rekruttering og organisering av opplæringstilbudet.

Studieforberedende innhold
UHR støtter Udir i at norsk og engelsk er avgjørende for det å være studieforberedt. I tillegg mener UHR at matematikk er viktig for å være studieforberedt, dette støttes av UHRs strategiske enheter og NIFUs kunnskapsgrunnlag. I UH-loven § 1-1 a er universiteters og høyskolers formål å skulle tilby høyere utdanning på et høyt internasjonalt nivå. Departementet legger også til grunn at institusjonene skal ha ordninger for internasjonalisering for studenter og ansatte og Norge har store ambisjoner for studentutveksling. For at studenter skal ha gode forutsetninger for utveksling til andre land er kjennskap til språk, kjennskap til ulike kulturer og samfunn viktig.

En overordnet konsekvens av forslaget er at humanistiske fag i mindre grad fremstår som et felles kunnskapsgrunnlag for elever i videregående opplæring. Fag som historie, religion og fremmedspråk går fra å være sentrale deler av den felles studieforberedende opplæringen, til i større grad til å bli knyttet til bestemte retninger og individuelle valg. Dette innebærer en prinsipiell dreining der humanistiske fag i mindre grad fremstår som allmenndannende kunnskap for alle.

Studieforberedende retninger
Udir foreslår seks studieforberedende retninger. Det kan være gode grunner til å se på innretningen som finnes i dag. Notatet peker på at dagens utdanningsprogram ikke i tilstrekkelig grad tydeliggjør veien videre til høyere utdanning og at programmene ikke tydelig nok speiler områder som samfunnet har behov for. Tilbakemeldinger fra elever og studenter er at VG1 i dagens ordning oppleves som en repetisjon av ungdomsskolen, noe som er lite motiverende.

Notatet kunne med fordel viet mer plass til begrunnelsene for de foreslåtte retningene. Navnene på flere av retningene bør også videreutvikles, for eksempel *estetiske fag* og *helse, aktivitet og idrett*. UHR mener det særlig bør legges vekt på tilbakemeldinger fra institusjonene og fagmiljøene om retningenes navn og innhold. I det videre arbeidet er det viktig at Udir har tett dialog med fagmiljø og institusjoner. UHR kan legge til rette for slik dialog ved bruk av våre møtearenaer.

Struktur påvirker elevenes fagvalg, viser NIFU i sitt kunnskapsgrunnlag. Tidlig spesialisering vil påvirke valgene unge tar. Det kan bidra til motivasjon, men også til at fagmiljøene blir mer adskilte. Det er viktig at det er rom for at elever kan velge fag på tvers av retningene. Matematikk er i så henseende et fag som gir utbytte i mange av de studieforberedende retningene, noe UHRs strategiske enheter understreker. Det er viktig at det ikke skapes siloer, elevene må kunne velge individuelle fagkombinasjoner.

UHR legger til grunn at det fortsatt skal være mulig for UH-institusjonene å sette spesielle opptakskrav der det er behov for det. Kombinasjonsmulighetene i videregående opplæring må derfor være tilpasset dette.

Regelverk – rettigheter og timetall
UHR viser til institusjonenes og fagmiljøenes innspill om timetall og fordeling av timer. UHR er positiv til forslaget om å sette av en egen timepott som inngår i strukturen for opplæring i samiske språk. Dagens ordning med ekstra timer utenfor den ordinære planen har fungert best for ressurssterke elever. Dette forslaget kan bidra til at flere gjennomfører språkopplæringen på riktig nivå og bidrar til å sikre språkopplæringen for bredden av elevgruppen.

Samiske språk og opplæring må behandles mer differensiert
Det er store geografiske forskjeller og ulikheter mellom de samiske språkene og språkområdene. Det er viktig å ta høyde for dette når framtidige løsninger vurderes, og dette kommer i for liten grad fram i kunnskapsgrunnlaget. Her kunne man med fordel også hente kunnskap og erfaringer fra Finland, blant annet om modeller for digital språkopplæring.

Samiske språk skrives sammen med tegnspråk. Dette er UHR kritiske til. Tegnspråk har en særskilt posisjon fordi det går på tvers av de øvrige språkene, og bør behandles for seg.

Vennlig hilsen

Tor Grande
styreleder

Nina Sandberg
generalsekretær

Dette dokumentet er godkjent elektronisk ved UHR